

РЕЦЕНЗІЯ

доктора педагогічних наук, професора

КИСЛЕНКА Дмитра Петровича

на дисертацію **БІЛОШИЦЬКОГО Василя Васильовича**

“Формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів – фахівців фізичної культури і спорту в процесі професійно-педагогічної підготовки”

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії

з галузі знань: 01 – “Освіта/Педагогіка”

за спеціальністю 011 – “Освітні, педагогічні науки”

Актуальність теми не викликає жодних сумнівів. В умовах повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України стрімко зростають вимоги до професійної підготовленості офіцерського складу, зокрема до їх здатності виконувати функції командира-лідера в бойових та навчальних умовах. Майбутній офіцер – фахівець фізичної культури і спорту (далі – МОФФКіС) є водночас командиром і педагогом, тому цілеспрямоване формування його лідерської компетентності набуває особливого стратегічного значення. Законодавче підґрунтя дослідження – Закони України “Про Збройні Сили України”, “Про оборону”, “Концепція трансформації системи військової освіти”, “Доктрина військового лідерства у Збройних Силах України”, “Стратегія розвитку фізичної культури і спорту до 2028 року” – переконливо засвідчує, що обрана тема перебуває на перетині ключових державних пріоритетів.

Обґрунтовано, що для формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів – фахівців фізичної культури і спорту у вищих військових навчальних закладах (далі – ВВНЗ) необхідно доповнити систему їх професійно-педагогічної підготовки лідерським аспектом. Водночас аналіз та узагальнення наукових джерел свідчить, що поняття “лідерська компетентність майбутніх офіцерів – фахівців фізичної культури і спорту” залишається недостатньо дослідженим у педагогічній теорії і практиці. Актуальність теми дослідження посилює низка суперечностей (с. 26–27), які виявив дисертант під час наукового пошуку, зокрема між:

потребою Збройних Сил України у офіцерах – фахівцях фізичної культури і спорту зі сформованою лідерською компетентністю і недостатнім рівнем забезпеченості педагогічних умов її формування в процесі професійно-педагогічної підготовки у ВВНЗ;

об'єктивною потребою у науково-педагогічному забезпеченні формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів – фахівців фізичної культури і спорту і нерозробленістю моделі її формування в процесі професійно-педагогічної підготовки у ВВНЗ;

необхідністю цілеспрямованого формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів – фахівців фізичної культури і спорту та недостатньою розробленістю методики її формування в процесі професійно-педагогічної підготовки у ВВНЗ.

З огляду на зазначене вище, актуальність теми дисертаційної роботи Білошицького Василя Васильовича “Формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів – фахівців фізичної культури і спорту в процесі професійно-педагогічної підготовки”, поданої на захист, сумнівів не викликає.

Мета, об'єкт, предмет і завдання дослідження Білошицького Василя Васильовича є логічно узгодженими. Вибір застосованих методів і методик дослідження забезпечує досягнення мети дослідження й оптимальне вирішення поставлених дослідницьких завдань.

Дисертаційне дослідження вирізняється достатнім рівнем теоретичного аналізу, систематизації та конкретизації, самостійністю наукового пошуку, творчим підходом до вирішення дослідницьких завдань.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, сформульованих у роботі та їх наукова новизна.

У дисертаційній роботі *вперше* – обґрунтовано педагогічні умови формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів – фахівців фізичної культури і спорту в процесі професійно-педагогічної підготовки у ВВНЗ (педагогічне моделювання формування лідерської компетентності МОФФКіС в процесі професійно-педагогічної підготовки у ВВНЗ; підтримання та розвиток

лідерських цінностей, патріотичного виховання, мотивування лідерської поведінки та діяльності як професіонала у сфері фізичної культури і спорту МОФФКіС в процесі професійно-педагогічної підготовки у ВВНЗ; наявність комплексної контекстної методики формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів – фахівців фізичної культури і спорту в процесі професійно-педагогічної підготовки у ВВНЗ; використання об'єктивних критеріїв і показників діагностування сформованості лідерської компетентності майбутніх офіцерів – фахівців фізичної культури і спорту у процесі професійно-педагогічної підготовки); спроектовано модель формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів – фахівців фізичної культури і спорту в процесі професійно-педагогічної підготовки у ВВНЗ, що охоплює такі взаємопов'язані блоки: цільовий, методологічний, теоретично-функціональний, суб'єкт-суб'єктний, організаційно-методичний, діагностувально-результативний; педагогічні умови формування лідерської компетентності МОФФКіС пов'язані з кожним блоком моделі; розроблено комплексну контекстну методику формування лідерської компетентності як сукупність взаємопов'язаних методів, форм і засобів навчання МОФФКіС в процесі професійно-педагогічної підготовки у ВВНЗ. Реалізація методики здійснюється за трьома етапами: ціннісно-мотиваційний, когнітивно-поведінково-діяльнісний і діагностувально-результативний;

удосконалено: діагностичний інструментарій оцінювання сформованості лідерської компетентності МОФФКіС (удосконалення полягає в доповненні й конкретизації критеріїв і показників оцінювання сформованості лідерської компетентності з урахуванням майбутніх військово-професійних компетенцій);

дістало подальшого розвитку: поняття “лідерська компетентність майбутніх офіцерів – фахівців фізичної культури і спорту”; розвиток полягає у введенні до дефініції суттєвих видових ознак: “інтегроване, професійно значуще психічне утворення, підґрунтям якого є цінності та мотивація до лідерської поведінки, патріотизм, лідерська підготовленість (теоретичні і практичні лідерські знання), сформовані лідерські навички і вміння, професійно важливі лідерські здатності й

якості та лідерська готовність до професійної діяльності як (начальника (фахівця) фізичної підготовки і спорту військової частини)”.

Результати дисертації досить повно висвітлені у 18 публікаціях (із них 13 – у співавторстві), серед яких такі: 1 колективна монографія; 9 статей у наукових фахових періодичних педагогічних виданнях України (всі входять у міжнародні наукометричні бази); 8 у збірниках тез і доповідей на наукових конференціях України та закордоном.

Структура і зміст дисертації.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (250 найменувань, із них 33 – закордонних), 10 додатків на 83 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 335 сторінки, основний текст – 200 сторінок. Робота проілюстрована 21 таблицями та 17 рисунками.

У роботі представлений науковий апарат дослідження, визначено завдання, забезпечено відповідність завдань і висновків, які логічно вибудовуються зі змісту основної частини дисертації.

У першому розділі – “Лідерська компетентність майбутніх офіцерів – фахівців фізичної культури і спорту та її формування як педагогічна проблема” проаналізовано та узагальнено проблему формування та розвитку лідерської компетентності різних фахівців у науково-педагогічній теорії та практиці на основі аксіологічного, контекстного, компетентнісного, системного та суб’єктно-діяльнісного підходів, а також обґрунтовано сутність і структуру базового поняття “лідерська компетентність майбутніх офіцерів – фахівців фізичної культури і спорту” як інтегроване, професійно значуще психічне утворення, підґрунтям якого є цінності та мотивація до лідерської поведінки, патріотизм, лідерська підготовленість (теоретичні і практичні лідерські знання), сформовані лідерські навички і вміння, професійно важливі лідерські здатності й якості та лідерська готовність до професійної діяльності як начальника (фахівця) фізичної підготовки і спорту військової частини.

Обґрунтовано структуру лідерської компетентності МОФФКіС, яка складається з таких компонентів: ціннісно-мотиваційний, когнітивний, поведінково-діяльнісний, індивідуально-психічний та суб'єктний.

Проведений констатувальний етап педагогічного експерименту засвідчив, що у МОФФКіС, в основному, спостерігається низький і достатній рівні сформованості лідерської компетентності. Теоретичні та практичні лідерські навички та здатності респондентів недостатньо сформовані на випускних курсах навчання, що зумовлює упровадження додаткових педагогічних умов в освітній процес для цілеспрямованого формування їх лідерської компетентності.

У другому розділі – “Педагогічні умови формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів – фахівців фізичної культури і спорту в процесі професійно-педагогічної підготовки у вищому військовому навчальному закладі” визначено та обґрунтовано педагогічні умови формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів – фахівців фізичної культури і спорту в процесі професійно-педагогічної підготовки у ВВНЗ, зокрема такі: педагогічне моделювання формування лідерської компетентності МОФФКіС в процесі професійно-педагогічної підготовки у ВВНЗ; підтримання та розвиток лідерських цінностей, патріотичного виховання, мотивування лідерської поведінки та діяльності як професіонала у сфері фізичної культури і спорту МОФФКіС; комплексна контекстна методика формування лідерської компетентності МОФФКіС в процесі професійно-педагогічної підготовки у ВВНЗ; використання об'єктивних критеріїв і показників діагностування сформованості лідерської компетентності МОФФКіС в процесі професійно-педагогічної підготовки у ВВНЗ.

Спроектвано модель формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів – фахівців фізичної культури і спорту в процесі професійно-педагогічної підготовки у ВВНЗ, що охоплює такі взаємопов'язані блоки: цільовий, методологічний, теоретично-функціональний, суб'єкт-суб'єктний, організаційно-методичний та діагностувально-результативний; педагогічні умови формування

лідерської компетентності майбутніх офіцерів – фахівців фізичної культури і спорту пов'язані з кожним блоком моделі.

Розроблено комплексну контекстну методику формування лідерської компетентності як сукупність взаємопов'язаних методів, форм і засобів навчання майбутніх офіцерів – фахівців фізичної культури і спорту в процесі професійно-педагогічної підготовки у ВВНЗ. Реалізація методики здійснюється за трьома етапами: ціннісно-мотиваційний (формування й розвиток мотивації, професійного інтересу до формування лідерської компетентності), когнітивно-поведінково-діяльнісний (набуття майбутніми офіцерами – фахівцями фізичної культури і спорту професійно-орієнтованих знань щодо лідерства та його методів у військово-професійній діяльності, опанування лідерськими навичками й уміннями вирішення професійно-орієнтованих ситуацій), діагностувально-результативний (забезпечення зворотного зв'язку щодо сформованості лідерської компетентності, самоаналіз, самооцінювання, співвіднесення отриманих результатів її сформованості з поставленими цілями).

Визначено та виокремлено критерії та показники діагностування сформованості лідерської компетентності МОФФКіС у процесі професійно-педагогічної підготовки: аксіологічно-мотиваційний, знанневий, праксеологічний, психологічний та рефлексивний.

У третьому *розділі* – “Експериментальна перевірка педагогічних умов формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів – фахівців фізичної культури і спорту в процесі професійно-педагогічної підготовки у вищому військовому навчальному закладі” представлено методику експериментального дослідження формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів – фахівців фізичної культури і спорту в процесі професійно-педагогічної підготовки у ВВНЗ. Експериментальне дослідження відбувалося за трьома основними етапами: підготовчий (2022–2023 рр.), основний (2023–2024 рр.) та завершальний (2024–2025 рр.). Порівняльний аналіз сформованості лідерської компетентності МОФФКіС здійснювався в одній групі курсантів (20 респондентів), окремо за всіма компонентами та загалом, до та після

формуального етапу педагогічного експерименту. Результати формуального етапу педагогічного експерименту засвідчили позитивну динаміку сформованості лідерської компетентності у МОФФКіС. Кількість респондентів із середнім і високим рівнями сформованості лідерської компетентності збільшилася, а із низьким і достатнім рівнями суттєво зменшилися. Для статистичного підтвердження отриманих експериментальних даних та доведення їх достовірності використано такі непараметричні критерії: Т-критерій Вілкоксона, який застосовують для оцінювання відмінностей в експериментальних даних, отриманих за двох різних умов на тій самій вибірці досліджуваних у різні періоди часу; для перевірки стійкості результатів додатково було застосовано критерій знаків G, який засвідчив статистично значущі відмінності. Статистичні розрахунки вказали на достовірність експериментальних даних, а також на наявну статистично значущу відмінність між результатами констатувального та формуального етапів педагогічного експерименту, що підтвердило результативність впроваджених педагогічних умов. Розроблено методичні рекомендації щодо формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів – фахівців фізичної культури і спорту в процесі професійно-педагогічної підготовки у вищому військовому навчальному закладі.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушення академічної доброчесності. Під час вивчення дисертаційної роботи порушень академічної доброчесності не виявлено.

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації.

У цілому, позитивно оцінюючи наукове та практичне значення отриманих результатів дисертаційної роботи Білошицького В.В., вважаю за доцільне відзначити окремі дискусійні положення та висловити зауваження й побажання до змісту роботи.

1. На с. 55–56 дисертант визначає лідерську компетентність МОФФКіС як “інтегроване, професійно значуще психічне утворення”. Вважаємо, додатково обґрунтувати вибір саме терміна “психічне утворення” в контексті педагогічного

дослідження, оскільки у сучасній педагогічній науці усталеним є поняття “інтегральна якість особистості” або “інтегральна характеристика”.

2. У другому розділі, на с. 82–90, дисертант обґрунтовує чотири педагогічні умови формування лідерської компетентності МОФФКіС. На нашу думку, доцільно більш чітко розмежувати педагогічні умови між собою, оскільки “педагогічне моделювання” за своїм змістом охоплює елементи інших трьох умов, що може ускладнити їх практичне впровадження в освітній процес ВВНЗ.

3. У другому розділі № 2, на с. 95, представлено педагогічну модель формування лідерської компетентності МОФФКіС. На нашу думку, організаційно-методичний блок моделі доцільно доповнити більш детальним описом форм і засобів реалізації комплексної контекстної методики для забезпечення її відтворюваності в освітньому процесі інших ВВНЗ.

4. На с. 121 другого розділу, визначено п'ять критеріїв діагностування сформованості лідерської компетентності МОФФКіС. На нашу думку, додаткове обґрунтування вагових коефіцієнтів кожного критерію у загальній структурі лідерської компетентності збагатило б діагностувальний інструментарій та підвищило б точність оцінювання результатів професійно-педагогічної підготовки МОФФКіС у ВВНЗ.

5. У третьому розділі, на с. 142, дисертант зазначає, що педагогічний експеримент проводився на вибірці з 20 респондентів без контрольної групи. На нашу думку, залучення контрольної групи у подальших дослідженнях дозволило б більш переконливо підтвердити результативність запропонованих педагогічних умов формування лідерської компетентності МОФФКіС.

6. Дисертанту не вдалося уникнути деяких помилок у технічному оформленні роботи, текст дисертації не позбавлений стилістичних і граматичних огріхів.

Висловлені зауваження та побажання мають переважно дискусійний характер і суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку проведеного дисертаційного дослідження.

Висновок. Загалом, дисертаційна робота Білошицького Василя Васильовича є повністю самостійною та завершеною науковою працею, яка характеризується актуальністю, науковою новизною, теоретичною та практичною значущістю. У ній містяться вагомні наукові результати, які дисертант повністю висвітлив у наукових публікаціях. Отримані результати дослідження є достатньо обґрунтованими та експериментально підтвердженими для цілеспрямованого формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів – фахівців фізичної культури і спорту в процесі професійно-педагогічної підготовки у вищих військових навчальних закладах України.

Дисертація за змістом відповідає вимогам абзацу 3 пункту 2 та пункту 6 “Порядку присудження ступеня доктора філософії”, затверджених Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а за порядком оформлення – Наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40, а її автор – Білошицький Василь Васильович – заслуговує присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 01 – “Освіта/Педагогіка” за спеціальністю 011 – “Освітні, педагогічні науки”.

Рецензент:

Начальник кафедри суспільних наук, навчально-наукового інституту воєнної історії, права та соціальних наук Національного університету оборони України

доктор педагогічних наук, професор

Дмитро КИСЛЕНКО

“16” березня 2026 року

Підпис Кисленка Д. засвідчую.

Начальник управління адміністративного та інформаційно-організаційної роботи Національного університету оборони України
полковник

Богдан БІЛЯВСЬКИЙ

“16” березня 2026 року

